



Przełamać srebrne tabu, czyli o próbie aktywizacji osób starszych

MARTYNA KROGULEC
UNIwersYTET ŁÓDZKI

recenzja książki

Monika Kamieńska, Monika Mularska-Kucharek
Srebrne tabu. Przyjaźń, miłość i seks w wieku dojrzałym
Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2018

Książka *Srebrne tabu. Przyjaźń, miłość i seks w wieku dojrzałym* autorstwa Moniki Kamieńskiej i Moniki Mularskiej-Kucharek to pozycja, której tematem jest „jesień życia”, ukazana z perspektywy towarzyszących jej szans i możliwości. Celem niniejszego opracowania jest więc pokazanie różnych strategii radzenia sobie ze starością, a co za tym idzie –przełamywanie dotychczasowych stereotypów oraz społecznego tabu związanego z rolą i funkcjonowaniem osób starszych w naszym społeczeństwie.

Przybliżone w niniejszej publikacji historie opowiadają o polskich seniorach seniorkach pochodzących z różnych środowisk, mających odmienne sytuacje osobiste i zainteresowania. Wszystkich bohaterów łączy jednak ogromny upór i brak pokory wobec społecznie narzuconych norm, a także głęboka wiara w to, że tzw. „późna dorosłość” jest doskonałym czasem na realizację własnych pasji, marzeń i planów.

Książka zawiera dwanaście wywiadów przeprowadzonych przez Autorki opracowania – sześć rozmów ze znanymi seniorami oraz sześć opowieści „zwykłych” ludzi, którzy

na emeryturze realizują swoje pasje. Całość została uzupełniona poradami eksperckimi dotyczącymi poprawy jakości życia osób starszych. W rezultacie publikacja stanowi zbiór różnego rodzaju narracji, które zostały osadzone w trzech sferach, tworzących jednocześnie tytuły rozdziałów tj. *Znani i lubiani*, *Zwykli niezwykli* i *Eksperti o srebrnym tabu*. Niecodzienną formę publikacji uzupełnia wstęp (*Zamiast wprowadzenia*) w postaci zapisu dialogu między Moniką Kamieńską a Moniką Mularską-Kucharek, w którym to Autorki nakreślają pokrótce problematykę dotyczącą funkcjonowania osób starszych w polskim społeczeństwie, a także cel i motywacje towarzyszące tworzeniu tej książki.

Publikację rozpoczyna część *Znani i lubiani* zawierająca wywiady z seniorami kojarzonymi z telewizji na tematy związane zarówno z samorealizacją w wieku późnej dorosłości w kwestii relacji interpersonalnych (miłości, przyjaźni, seksu), jak również sposobów spędzania czasu wolnego i rozwoju własnych zainteresowań. Każda rozmowa zatytułowana została mottem zaczerpniętym

z przeprowadzanego wywiadu. Autorki publikacji do współpracy zaprosiły aktorki: Teresę Lipowską (*Na miłość nigdy nie jest za późno*) i Krystynę Sienkiewicz (*Ja nie jestem stara, ja się staram* – jedna z ostatnich oficjalnych wypowiedzi artystki) oraz aktora Andrzeja Precigsa (*Do szczęścia potrzebujemy innych ludzi*). Ponadto w tej części wśród rozmówców znaleźli się również: znany prezenter Ryszard Rembiszewski (*Zachować twarz, być sobą, być prawym człowiekiem, być szczęśliwym*), choreografka i tancerka – Krystyna Mazurówna (*Miłość to jedyny cud, który zdarza się w życiu, i to bez względu na wiek*) oraz popularna polska podróżniczka – Zofia Suska (*Trzeba kochać ludzi i trzeba cieszyć się z każdego wschodu słońca*).

Druga część publikacji tj. *Zwykli niezwykli*, została poprowadzona przez Autorki w analogiczny sposób z tym, że swoimi przemyśleniami na temat życia w wieku srebrnym dzieli się tzw. „zwykli ludzie”. Warto zwrócić w tym miejscu uwagę, że o ile w pierwszej części większy nacisk kładziono na opinie uczestników rozmów na kwestie związane ze sferą uczuciową (szanse na przyjaźń, miłość, rolę seksualności w życiu seniorów), o tyle w tej części na pierwszy plan wysuwają się sposoby samoaktywizacji i samorealizacji osób starszych. Mamy więc tutaj wywiady z seniorami, którzy dzielą się swoimi pasjami teatralnymi – Włodzimierzem Podgórskim (*Trzeba żyć tak, żeby w sercu mieć młodość*) i Izabelą Majewską (*Jestem uzależniona od teatru*), literackimi – Andrzejem Ziemowitem Zimowskim (*Życie to podróż...*) i Hanną Piekarską (*Mam apetyt na życie*), malarskimi – Barbarą Gorayską (*Życie pełną piersią jest prawem ludzkim każdego człowieka*) oraz podróżniczymi – Urszulą Kasjaniuk (*Teraz już wszystko mogę, nic nie muszę!*).

Na ostatnią część publikacji *Ekspersi o srebrnym tabu* składa się sześć tekstów dotyczących różnych dziedzin życia, z których osoby starsze są stopniowo odsuwane i stereotypowo

wyłączane w naszym społeczeństwie. Pod pojęciem srebrnego tabu kryją się tutaj poruszane w całym opracowaniu tematy takie jak: przyjaźń, miłość, seks osób starszych, prawdo do posiadania przez nie własnych pasji i zainteresowań, prawo do atrakcyjnego wyglądu. Rozdział rozpoczyna tekst Moniki Mularskiej-Kucharek (*Miłość dojrzała niejedno ma imię*) dotyczący różnych odcieni miłości w wieku senioralnym i zawierający wiele porad, które mają pomóc oswoić się z tym uczuciem niezależnie od posiadanego wieku. Niejaki uzupełnienie tekstu Moniki Mularskiej-Kucharek stanowi artykuł Ewy Czernik (*Uciekać przed słońcem nie hańba, czyli co samotność robi z człowiekiem, a człowiek z samotnością*), w którym to Autorka porusza tematy samotności i osamotnienia dotyczących osoby starsze oraz wskazuje na strategię radzenia sobie z tymi problemami. Bardzo ważnym w kontekście walki ze stereotypami na temat osób w podeszłym wieku wydaje się tekst Bianci-Beaty Kotoro – *Człowiek jest istotą seksualną od narodzin aż do śmierci* dotyczący seksualnego wymiaru życia seniorów. O potrzebie społecznej aktywizacji osób w wieku senioralnym i jej pozytywnych skutkach pisze natomiast Monia Kamieńska w artykule *Nie PESEL czyni człowieka. Czyli o kreatywnym starzeniu się*. Rozdział zamykają dwa krótkie teksty Ewy Kozieradzkiej (*Ubierać a nie przebierać*) i Andrzeja Cieślaka (*Luz kontrolowany*) dotyczące porad mody dla senierek i seniorów.

Tak jak w przypadku wprowadzenia do lektury, również jej podsumowanie (*Zamiast zakończenia*) przedstawiono w formie dialogu między Moniką Kamieńską i Moniką Mularską-Kucharek, w którym Autorki przedstawiają ogólne wnioski z publikacji, swoje odczucia związane z jej ukazaniem oraz podziękowania dla osób, które pomogły przy powstaniu niniejszej książki.

Nie ulega wątpliwości, że książka Moniki Kamieńskiej i Moniki Mularskiej-Kucharek

dotyka tematów niezwykle istotnych dla naszego społeczeństwa. Jak słusznie zauważają Autorki, nieustannie wzrastająca liczba osób w wieku senioralnym w naszym kraju wiąże się ze zmianami nie tylko w ilościowym, ale przede wszystkim w jakościowym aspekcie starości. Współcześni seniorzy coraz więcej oczekują od życia, traktując etap emerytalny jako czas, w którym z powodzeniem mogą się realizować. Czasem jednak ich dążenia są znacznie utrudnione lub wręcz niemożliwe ze względu na czynniki społecznościenne i funkcjonujące stereotypy na temat osób starszych. Niestety, chociaż niniejsza publikacja ma za zadanie nakłaniać seniorów do różnego rodzaju aktywności, można odnieść wrażenie, że pomija ona punkt widzenia osób z niewielkich miejscowości, gdzie po pierwsze normy społeczne ciągle są bardziej restrykcyjne niż w dużych miastach, po drugie brakuje instytucjonalnych form aktywizacji osób starszych. Tam stereotyp starości jako schyłkowego etapu życia, który wiąże się albo z opieką nad wnukami, albo z samotnością jest ciągle żywy i ma się całkiem nieźle. Autorki przyjmując miastocentryczną perspektywę zdają się nie dostrzegać tego problemu, co niestety znacznie splota całość kształt publikacji.

Dużym plusem niniejszej książki wydaje się zacerpienie opinii seniorów, co dla niektórych Czytelników może stanowić źródło inspiracji i pomóc rozwiązać wewnętrzne dylematy między „chcę, ale boję się”. Tematy poruszane w wywiadach są jak najbardziej aktualne i istotne z punktu widzenia współczesnych seniorów, ale również i młodszych odbiorców. Każdy z nas ma wokół siebie osoby w wieku senioralnym, większość z nas sama będzie kiedyś w tym wieku, dlatego niezwykle ważne w czasach kultu młodości jest osvajanie ludzi z tym etapem życia i pokazywanie, że jak na każdym z poprzednich mają oni prawo do radości, miłości, seksu i pasji. Nawoływanie do wyswobodzenia się

z okowów funkcjonujących stereotypów właśnie z ust aktywnych seniorów jest więc głosem niezwykle ważnym, a ukazanie ich seniorskiego życia jednym z najciekawszych elementów niniejszej lektury. Niestety, momentami można odnieść wrażenie zbyt dużego narzucania odpowiedzi przez Autorki, uciążliwe wydają się również ich dłuższe odautorskie wtrącenia podczas przeprowadzanych rozmów. Jako kontrargument można tutaj przytoczyć, że nie jest to książka *stricte* socjologiczna, więc i wywiady nie musiały trzymać się metodologicznych restrykcji, jednak w kontekście niezwykle ciekawych życiorysów, wspomniane zabiegi zdają się wybijać rozmówców z rytmu, narzucać im pewien sposób myślenia, a tym samym i zubażać przesłanie zaproszonych do współpracy osób.

Częściowym rozczarowaniem jest również ostatni rozdział dotyczący porad eksperckich. Z jednej strony stanowi on dobre „domknięcie” całości publikacji. Zaproszone osoby rzeczywiście aktywnie współpracują z osobami starszymi, mają więc najlepszy ogląd na problemy i dylematy, z jakimi się one na co dzień borykają. Autorki poruszając temat prawa do miłości, sposobów na samotność, pomysłów na atrakcyjny wygląd (zarówno kobiet jak i mężczyzn), wydają się dobrze oddawać potrzeby współczesnego seniora. Niezwykle ważnym wydaje się w kontekście całego tego rozdziału artykuł dotyczący seksualności osób w wieku emerytalnym, która w naszym kraju jest chyba najdotkliwiej obciążona tytułowym „srebrnym tabu”. Poradnikowy charakter tej części publikacji w prosty i skondensowany sposób przedstawia receptę na wyzwolenie się ze stereotypów i różnego rodzaju tabu związanych z tym etapem życia. Z drugiej jednak strony wiele do życzenia pozostawia sposób prezentacji pewnych danych. Szczególnie dotkliwy jest brak przypisów w większości eksperckich artykułów. Tym sposobem potencjalny Czytelnik nie ma możliwości dowiedzenia się chociażby na jakie

badania i źródła powołują się Autorzy tekstów (wyjątkiem są artykuły Bianci-Beaty Kotoro i Moniki Kamieńskiej). Jest to największy minus niniejszej publikacji, ponieważ nie dość, że zamyka drogę do poszukiwania dalszych informacji, to zbytne uproszczenie tekstu niechlubnie wpisuje się w jeden z najbardziej bolesnych stereotypów krążących na temat osób w podeszłym wieku – a mianowicie postrzeganie ich jako dziecienniałych i niezainteresowanych rzeczami wymagającymi wysiłku intelektualnego. Warto w tym miejscu zwrócić uwagę, że jest to niezwykle niebezpieczne, ponieważ ten stereotyp tak naprawdę leży u podstaw wszystkich innych, odbierając osobom starszym właśnie prawo do miłości, szczęścia czy samorealizacji.

Podsumowując, dbałość o komfort i jakość życia osób starszych jest też niezwykle istotna szczególnie z perspektywy przewidywanej średniej długości życia. Bardzo ważnym elementem jest więc znalezienie odpowiedniego miejsca w naszym społeczeństwie dla seniorów i pozwolenie im na czerpanie radości z tego etapu. Niniejsza publikacja z pewnością pomaga uzmysłwić odbiorcom, że niezależnie od wieku, każdy człowiek ma prawo do miłości i samorealizacji. Książka Moniki Kamieńskiej i Moniki Mularskiej-Kucharek z powodzeniem pokazuje starość/późną dorosłość/wiek srebrny jako czas, który może być źródłem ogromnej satysfakcji i szczęścia. Otwarte podejście Auterek i osób, które wzięły aktywny udział przy tworzeniu tej publikacji do kwestii takich jak: miłość, przyjaźń czy seks bez wątplenia może się przyczynić do stopniowego przełamywania społecznego tabu związanego z tym etapem ludzkiego życia.

Największym atutem *Srebrnego tabu...* jest to, że dzięki różnorodnej tematyce i przystępności języka (czasem zbyt uproszczonego), z powodzeniem może ono trafić do różnych grup odbiorców – począwszy od przedstawicieli środowiska seniorskiego, skończywszy na

osobach, których zainteresowania naukowe/zawodowe koncentrują się w obrębie działań na rzecz osób starszych. Zainteresowanie publikacją powinni wykazywać jednak nie tylko seniorzy i osoby z nimi współpracujące, ale każdy, kto chciałby funkcjonować w społeczeństwie, w którym miłość, radość i pasja są dostępne na każdym etapie życia dla jego członków, ponieważ jak mówił Hugo Steinhaus „Na starość jest młodość potrzebniejsza niż za młodu”. 🧐

Martyna Krogulec – magister socjologii na Uniwersytecie Łódzkim, doktorantka w Katedrze Socjologii Polityki i Moralności IS UŁ, członkini Studenckiego Socjologicznego Koła Naukowego „Fojbe”. Jej zainteresowania oscylują wokół kultury i socjologii ciała jak również wpływu stereotypów na funkcjonowanie społeczne jednostki, interesuje się także socjologią polityki i ruchów społecznych w Polsce.